

Doktori értekezés tézisei

Antropológiai tárgyelmélet

Wilhelm Gábor

Témavezető: Dr. Ropolyi László

Pécsi Tudományegyetem
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Kommunikáció Doktori Program
2012

I. A kutatás tárgya

E doktori munka a tárgyakhoz való hétköznapi viszonyunk leírását igyekszik tisztázni. Azzal igyekeztem foglalkozni, hogy a tárgyakként kezelt dolgok milyen gyakorlati és konceptuális helyet foglalnak el a hétköznapi életben, valamint a kultúratudományon belül. Röviden fogalmazva a materiális dolgok hétköznapi metafizikája érdekelt. A vizsgálat szintje tágabban az *anyagi kultúra* volt. A tárgyakat tehát az antropológiai megközelítésben az anyagi kultúra részeiként értelmezett dolgokként elemeztem.

A kiindulópontom e vizsgálat kapcsán az volt, hogy nincs – az egyre erőteljesebben jelentkező igények fényében, azaz annak ellenére hogy a tárgyak jelenléte mind a hétköznapi interakcióinkban, mind a tudományos érdeklődésben egyre jelentősebb szerepet játszanak – pontos meghatározás és megfelelően kidolgozott elmélet a hétköznapi világunk tárgyaival kapcsolatban. Ennek hangsúlyozása a tárgykutatással kapcsolatos a legkülönbözőbb reflexiókban szintén többször megjelenik. A vizsgálat arra tett elsősorban kísérletet, hogy a lehetséges megközelítésekből adjon egy összetettebb képet, valamint hogy az ezek közötti kapcsolatokat felvázolja.

Arra igyekeztem tehát kísérletet tenni, hogy utánanézzek, van-e lehetőség (és ha igen, milyen) a leírás során használt szempontok egységes kezelésére, azaz létezik-e olyan elmélet vagy leírás, nyelv, mely egységes keretben képes kezelni például a tárgy fizikai és kulturális tulajdonságait, és módszeresen el tudja választani a példányt a típustól. A célpont természetesen a „néprajzi” tárgy volt, az idevezető út azonban nem mindig rövid és egyenes. Ezt úgy is meg lehet fogalmazni, hogy bármely konkrét dolog bármilyen jellegű leírása, reprezentálása eleve feltételez valamilyen szintű ontológiát, illetve elméletet, mely megmondja, mik az alapentitások ebben a reprezentációban, illetve mik a közöttük lévő relációk. Az eredeti kérdés tehát magában foglalja ennek aktuális vagy lehetséges természetét.

II. Célja, forrásai és módszere

Ennek a munkának az volt a fő célja, hogy a hétköznapi fizikai tárgyak antropológiai megközelítéséhez bizonyos fogódzókat keressen és találjon. Ehhez igyekeztem néhány filozófiai, tudományelméleti alapelvre támaszkodni. A bemutatás menete a következő útvonalat próbálta követni: a

tárgyakhoz való utak után a tárgyfélekkel foglalkozott, a tárgyhasználat és a tárgykategorizálás elemzése után röviden a tárgyak, tárgyrészek és tárgyrendszerek kérdéskörét járta körül.

A vizsgálat egyszerre próbál térképet rajzolni a tárgyak elemzéséhez, illetve a tárgyegyüttesek vizsgálatához, valamint beilleszteni ezt a keretet egy *tágabb* modellbe. Megpróbál tehát konkrét tárgyakkól kiindulva haladni adott elemzési dimenziók felrajzolásához, illetve általánosabb fogalmak tisztázása segítségével eljutni a konkrét dolgok értelmezéséhez. A megközelítés kétféle iránya különböző tudományos keretet feltételez. Egyrészt a dolgok mint olyanok felől való vizsgálat, mely filozófiai, és nem redukálható valamilyen rész tudomány vizsgálati körére. Ez a kutatás általában foglalkozik a dolgok mivoltával és rendszerével. A kérdés itt, hogy egy ilyen megközelítés mennyire engedi elemezni a hétköznapi tárgyak osztályát. Mennyire közel juthatunk vele? Ezen belül a dolgok lehetséges típusai, kategóriái, az osztályozás, kategorizálás megkerülhetetlen kérdések. A másik irány a társadalmi cselekvés irányából közelít a hétköznapi tárgyakhoz. Ez a perspektíva kommunikációs, kultúra- és társadalomtudományi jellegű.

A vizsgálat ennek megfelelően tehát választ adhat arra a kérdésre is, hogy a különböző típusú elemzéseknek hol húzódnak meg a határai; meddig képesek a vizsgált jelenség megragadására, és hol bizonyulnak kevésnek.

A megközelítés irányát, illetve az elemzés egészét bizonyos mértékig behatárolta, hogy ennek a viszonynak a felfejtése a mindennapi szociokulturális antropológiai, etnológiai, néprajzi érdeklődés alapján történik. Azaz abból indultam ki, hogy e viszony az antropológiai érdeklődés részét képezi (a kezdetektől fogva), valamint (ebből következően), hogy ezen a területen néhány dolog megtörtént már. Ami a vizsgálatot indokolta, hogy egy sor dolog még nem zárult le e területen. Azt is érdemes volt figyelembe venni, hogy más kutatási diszciplínák szintén érdeklődtek és érdeklődnek a téma iránt – több vagy kevesebb intenzitással, vagyis azt is figyelembe kell vennem, hogy a tárgyak, dolgok szerepe egyéb tudományokban is tematizálódott már. Itt kitüntetett helyet kapott a filozófia, bizonyos (ontológiai, episztemológiai) alapkérdések tisztázásának szándéka folytán, valamint a kommunikáció, technológiakutatás, pszichológia, valamint újabban a mesterséges intelligencia is.

Megnéztem tehát, hogy mi történik akkor, amikor az antropológia, néprajz a tárgyakhoz való kulturális viszony iránt érdeklődik, és igyekszik gyakorlati vagy elméleti aspektusból leírni. Az egyik hangsúly a gyakorlati leírás volt: megpróbálom megvizsgálni, milyen háttérfeltételezések mentén zajlik mindez, és ez a tevékenység milyen problémákat vet vagy vethet fel. A

másik oldalról azt jártam körül, mi történt eddig a tárgyak és emberek viszonyáról való ismereteinkben az egyéb kultúra-, társadalomtudományi és filozófiai vizsgálódások során, és mindez tud-e válaszokat adni a felvetett problémákra.

A hétköznapi tárgy elméleti leírása mindenképpen valamilyen fajta rekonstrukciót igényel, mivel a hétköznapi tárgy kulturális reprezentációja már eleve létezik a hétköznapi cselekvéseinkben. Ennek tapasztalati rekonstrukciója felveti a hétköznapi tárgy kulturális mibenlétét, illetve a hétköznapiság természetét egyaránt. A hétköznapi tárgy antropológiai elmélete mindezt egyfajta általánosabb kulturális modellbe helyezi. A leíráshoz szükséges nyelv azonban ennél is általánosabb természetű, mivel az antropológiai leírás is folyamatosan számára külső fogalmakra támaszkodik. Az antropológiai tárgyelmélet gazdagításának egyik lehetséges útja tehát e fogalmak általánosabb szintű tisztázása, majd az antropológiai leírásba való visszaemelés.

Mindez korántsem jelenti azt, hogy bármely tudománynak, például az antropológiának korlátozottabb volna a hétköznapi tárgyakkal való foglalatossághoz a lehetőségei, mint másoknak. Jóval inkább arról van szó, hogy eltérő nézőpontból néznek a dolgokra, és ez eleve korlátokat állít fel. Az antropológia erőssége a kezdetektől fogva az esetek feltárásából, a sokféleség leírásából állt. Ugyanakkor ennek elvégzéséhez újabb és újabb elméletek közül választhat, mely sokszor más tudományoktól érkezik.

Az is belátható, hogy az antropológiai megközelítések önmagukban sem egységesek. Nagyon sok esetben alulról, az esetek felől halad felfelé, de ritkán jut el egy általánosabb elméleti síkra. Ez az, amit a legtöbb kritikus hiányol az antropológiai tárgyelmélettel kapcsolatban.

III. Az eredmények kifejtése

A tárgyak a materiális hordozóik révén térfoglalók. Enélkül csak térbetöltők vagy virtuális tárgyak, folyamatok volnának, ennek révén viszont fizikai tárgyakként jelennek meg számunkra. A materiális hordozó köti a tárgyakat a térhez és ad nekik stabilitást. A tárgyak e stabilitásuk révén képesek elfoglalni a teret. A stabilitás természetesen ugyanúgy viszonylagos, mint maga a térfoglalás, azaz valamihez képest van jelen. Számunkra a térfoglalás következményei, kihasználható hatásai, valamint a térfoglalás (más tárgyakkal szemben való) nem esetlegességei játszanak szerepet a

tárgyak sajátos kultúrabeli, hétköznapi szerepében. Ennek révén kapcsolódhatnak a részek és a darabok (a tárgyak részei, illetve darabjai) egymáshoz, ezért találjuk meg ott a helyükön a dolgokat, ezért kell foglalatoskodni, törődni a tárgyakkal, ezért szorítanak ki bennünket, vagy adnak éppen helyet számunkra. A tárgyakat képesek vagyunk korlátozni testünkkel vagy éppen más tárgyakkal, vagy valamilyen energiával. A tárgyak az energia hasznosításának egyik hordozói e térfoglaló tulajdonságuk révén.

A tárgyaknak az *egymáshoz képest* való térfoglalása teszi lehetővé és hozza létre a tárgycsoportok, tárgyakapcsolatok, tárgyrendszerek létezését, megjelenését, használatát és használhatóságát. Ezek a tárgyrendszerek, -csoportok nem ugyanazok, mint a kognitív, azaz a belső tárgymodellezéshez kapcsolható vagy a fogalmakhoz kötődő rendszerek (mint reprezentációk). Ugyancsak ez – a konkrét tárgyak közötti – reláció határozza meg, hogy a tárgyak egy része „tartós” térfoglaló, ugyanis, mint láttuk, a tárgyak egymáshoz képest azok. Ez a reláció kizárja, hogy a tárgyak csak pillanatnyilag léteznek, ugyanakkor a tárgyak tartósságát egymáshoz (és hozzánk) képest adja meg (azaz viszonylagos relációként).

A fizikai tárgyak valahol „valóban” térfoglaló dolgok, de a hétköznapi tárgyak ennél többek. Valamilyen módon az életvilágunk szerves részei, és éppen ezért a fizikai mellett a *szemiotikai* mivoltukban működnek és léteznek mint tárgyak (számunkra).

A tárgy a térbeli (teret betöltő) ellenállásban, ennek lehetőségeiben és ezáltal a medializálásban (közvetítésben) valósul meg. Számunkra a tárgyak mint egymáshoz és hozzánk képest jelen levő lehetőségek valósulnak meg. Ezek a megkülönböztetések mindig adott időben vagy adott időhöz képest zajlanak le. Azt is lehet mondani, hogy a tárgyak *affordanciáik* révén jelennek meg számunkra, ezeknek megfelelően individualizálódnak számunkra.

A dolgok adott vonásaik, tulajdonságaik *mint* affordanciák révén lehetővé tehetik vagy éppen korlátozhatják cselekvéseinket, céljainkat. A dolgok a maguk részéről nem passzívak abban az értelemben, hogy várnak erre, hanem vannak hajlamaik, lehetőségeik: adott körülmények között valamire törekszenek vagy lehetővé (lehetetlenné) tesznek valamit. A dolgok tehát tőlünk függetlenül is adott különböző (fizikai, kémiai, biológiai stb.) folyamatok részei, és éppen ezek adják, hozzák létre, tartják fenn, módosítják a tárgyak lehetőségeit. Például a fizikai tárgyak törekednek az entrópiára, vagy a tömegvonzás miatt lefelé törekszenek, stb. Ezt egy másik tárgy önmagában nem teszi lehetővé, hanem legfeljebb korlátozhatja a

maga részéről.

Egy létrehozott tárgy mindig több, mint amit a létrehozója (elérni) szándékolt vele. Egy tárgynak számtalan lehetősége van, ismeretlen „hajlamai” vannak. A létrehozó megpróbál ezeken korlátozni valamit és valamennyit. A szándékolt korlátozásoknak is lehetnek ráadásul a maguk részéről nem várt hatásai.

A tárgyak létrehozása, használata, módosítása, megszerzése vagy az erre való igény részben a tárgyak lehetőségeiből, részben a cselekvéseink lehetőségeiből következik.

A tárgyak tehát egymáshoz és hozzánk képest folytonosak, aktuálisak, potenciálisak és parciálisak. A tárgyak azon kívül, hogy ott vannak, teret foglalnak el (időben) másokkal szemben és másokhoz képest (ami önmagában is felfogható szemiotikai relációként), a szemiotikai *third* relációik téra révén képesek ilyen gazdagon jelen lenni életünkben. A tárgyak ugyanis e relációkban már nem pusztán materiális (térben lokalizált vagy térbetöltő) dolgok, hanem a jelek, tárgyak és interpretánsok komplex viszonyrendszerei, melyben a (szemiotikai) tárgy és interpretáns *absztrakt* dolgokként szerepelnek – szemben a jóval konkrétabb jellel, mely a hétköznapi értelemben jelenti magát a tárgyat. Az eszköz például értelmezhető szemiotikai folyamatként (vagy *thirdként*), ahol a jel egy létrehozott entitás (artefaktum) és amelynek a tárgya egy funkció. E folyamatokban az alap ikonikus vagy index jellegű – eltérően a nyelvi szimbolikus szemiotikai folyamatoktól.

A tárgy abban a minőségében prekonceptuális, amikor csupán térben lokalizált dologként vagy térfoglalóként van jelen. Ebben a helyzetében sem független entitás ugyan, ám ebben a szerepében ez a függőség még nem túl izgalmas a kultúra, a tudás, kogníció és a kommunikáció tekintetében. Az összes további szerepében azonban a tárgy már mint szemiotikai *third* jelenik meg, és ettől a pillanattól kezdve nemcsak a maga materiális konkrétságában áll előttünk, hanem számos absztrakt vonásával (mint például affordancia, funkció stb.). Ha a hétköznapi tárgyak bármilyen rendszeren belül alapegységek, akkor ebben a *komplex mivoltukban* azok.

A tanulmányban bemutatott megközelítések alaposabb vizsgálata alapján lehet azt mondani, hogy a tárgy identitására vonatkozó *különböző* elméletek valójában *ugyanarról* szólnak, csak valamilyen *más nyelven* megfogalmazva teszi ezt, azaz a megközelítés nem metafizikai, hanem elsősorban szemantikai jellegű. Mindegyik elmélet koherens valamilyen szinten, mindegyik képes kezelni a felmerülő paradoxonokat, problémákat, és

igazából mindegyik konfliktusban van valamilyen mértékben a tárgyak hétköznapi felfogásával.

Ennek megfelelően egyik elmélet sem jobb, mint a másik, mert nem annyira a tényekkel kapcsolatos problémákat akarja megoldani, hanem a világ különböző leírási módjait adja. Ami az egyik vagy másik elméletet igazgá teszi, az nem a külső tények korrekt megadása, hanem az adott nyelven való konvenciók megfelelő leírása, összegzése, az erre vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazása. Például az, hogy két dolog nem lehet ugyanazon a helyen, nem feltétlenül a dolgok természetéből következik (metafizikai megközelítés értelmében; ehhez lásd az agyag és a szobor problémát), hanem a leírás szabályai által létrehozott megjelenítés alapján (ami szemantikai megközelítés). Milyen dolgok tehetik tehát valamilyen elméletet igazgá? A külső dolgok a metafizikai elmélet szerint, a szemantikai alap a szemantikai elmélet értelmében.

Léteznek alapkérdések, alapproblémák és alapparadoxonok, melyek valamennyi elmélet esetében értelmezendők. Ám maguk a válaszok annak a nyelvnek a sajátosságait és összefüggéseit követik, mely nyelven a kérdésekre válaszolni akarunk, illetve mely nyelvekre e kérdéseket óhatatlanul le kell fordítanunk. Mindez természetesen felveti azt a kérdést is, hogy egyáltalán mit is jelent a tárgyak *hétköznapi* nézete, felfogása, leírása.

Az elemzésem ebben az értelemben arra irányult, hogy a hétköznapi tárgyelfogást mennyire sűrűn, gazdagon lehet rekonstruálni, hogy mennyire alkalmas a tárgyak vizsgálatára, milyen mélyen lehet követni, és persze hogy mennyire lehet lefedni, megfeleltetni egy-egy tudományos nyelvel. A tárggyal kapcsolatos filozófiai problémák tehát nem valószínű, hogy megoldhatók a hétköznapi nyelv rekonstrukciójával, viszont az eközben felmerülő problémák alkalmasak lehetnek a hétköznapi és elméleti elemzések finomítására.

A hétköznapi tárgyak meghatározásához általában szükség van a funkcióra vagy a felhasználás céljára, ez pedig feltételez valamilyen használót. Ily módon a meghatározás részévé válik tehát maga használó, illetve a leíró. Az artefaktumokra általában igaz ez, viszont a természeti tárgyak sem mentesek mindettől, ha nem is a használat, hanem a szembenállás, a valaki perspektívájából értelmet nyert ottlét miatt. A hegyet például nem használjuk, ám kijelöljük mint lehetséges teret a használatra (ha a lehetséges használatra éppen nem is). A tárgyak abban különböznek az anyagdaraboktól, hogy több mindent engednek meg, például megengedik az adott időbeli és térbeli individualizálásukat. Ez az, amit a legstabilabb anyagdarab sem képes megengedni (az anyagról nem is beszélve). Éppen

ezért a tárgyak leírásához az affordancia fogalma a legalkalmasabb segítség (és nem a funkció). A tárgyak az előbbiek alapján lehetővé teszik, hogy individuálisan is leírassuk őket, ne csak mint típusokat – szemben az anyagdarabokkal.

A tárgyak rendkívül gazdagok abból a szempontból, milyen viszonyban vagyunk képesek lenni velük. Ugyanaz a tárgy nagyon különböző ismereteket és érzelmeket képes társítani eltérő emberekben. Ezt részben a történelmük, viselt nyomaik vagy hagyott nyomaik alapján teszik, részben lehetőségeik, tevékenységekben való lehetséges és valós részvételük folytán.

A tárgyak egyszerre vannak jelen mint egyszeri, konkrét, egyedi dolgok, illetve mint szemiotikai entitások, melyek az általánosra, a másokra, a (lehetséges) használatra, kontextusra stb. utalnak.

A hétköznapi tárgyaknak, úgy látszik, „héjaik” vannak, az általános tárgyiságtól egészen az egyedi, konkrét tárgyi mivoltig. A kulturális tárgyak egyben dolgok, ezenkívül vagy emellett médiumok, eszközök, jelek, szimbólumok. A tárgyiség, materialitás, az affordancia, funkció egyaránt meghatározza a tárgyat mint típust. Eddig a szintig valamennyi vonás közös egy adott tárgytypusra nézve. A tárgy történetisége ezzel szemben a konkrét tárgyra (mint egyedre), összességében pedig csak a konkrét tárgyra érvényes.

A „tárgy” hétköznapi fogalma nem egyszerű igen-nem, vagy tárgy, vagy nem tárgy kérdés. A dolgok különböző mértékben lehetnek tárgyak, és ez az egyes nyelvi, kulturális közösségek között (és akár belül) is változhat. Az is kiderült, hogy ennek alapja nem a tárgy, dolog funkciója, bár – mint láthattuk – a funkció jellegzetesen konvencionális szereptulajdonítás. A tárgy valamennyi vizsgált közösségben tágabb kategória, mint az eszköz, a kulturális szereppel ellátott dolog. A válasz e munka szerint az affordancia terén keresendő. Azaz azt feltételezem, hogy adott kultúrán belül azok a dolgok számítanak tárgynak, melyek affordanciáik alapján kerülnek előtérbe. Akkor látjuk tárgynak az adott dolgot, ha látunk benne lehetőségeket, és a vele való kapcsolatban ezek a lehetőségek dominálnak. Ily módon az intencionális dolgok, az ágensek más fajta megkülönböztetésben részesülnek. És éppen ez a fajta megkülönböztetés az, ami annyira jellegzetes mind az intra-, mind az interkulturális esetekben. Arról van tehát szó, hogy ágensek nem egyszerűen valamilyen jellegű tárgyak, hanem hogy éppen emiatt már nem tárgyak. Minden kultúrában és nyelvben alapvetően hangsúlyos az élő, akarattal bíró dolgok és a nem intencionális, mint a saját világunk lehetőségei vagy korlátai jelen levő

dolgok közötti megkülönböztetés.

A tárgyak az affordanciáik révén részei a világunknak, éppen ezért akár előtérben vannak mint konkrét eszközök, jelek, környezeti tárgyak), akár mint lehetőségek a háttér egyik meghatározó entitásai. Emiatt a tárgyak nemcsak a szemiozis részei, hanem a közös tudások alkotóelemei, azaz a kommunikáció szerves részei. Az a nyelv, melyet használunk – ez is kiderült az eddigiekből –, kijelöli azt a világot, melyen belül a tárgyak helyet kapnak, és azt a módot, ahogyan ezt a szerepet betöltik. Mindez nem azt jelenti, hogy a nyelvi determinizmus bármilyen változata mellett törnék itt és most kopját. A dolgok vannak, a dolgokhoz való hozzáférés komplex valami, ám a saját világunk adott módja, jellege ilyen és nem olyan jellegű. A dolgok fogalmi *valahogyan* lehorgonyoztak (vagy kicsit szabadabb felfogásban „kipányvázottak”), de emellett az egymással való relációkban bontakoznak ki legalább ennyire. Ebben pedig a közös tudásaink alapvetők.

Ugyancsak meg lehet kockáztatni azt a feltételezést az eddigiek alapján, hogy a tárgyak a világunkban jóval komplexebb szerepet játszanak, mint azt első pillanatban feltételeznénk. A tárgyak messze nem csak funkciójuk révén vannak jelen, és messze nem csupán eszközszeret töltenek be a kulturális használatban. A tárgyaknak *médium* szerepük is van, azaz adott dolgok feltételeiként is megjelennek. Ettől nem teljesen független az az észrevétel sem, hogy a tárgyak lehetséges jellemzésében, egy lehetséges antropológiai tárgyelméletben a központi szerepet az *affordancia* játszik.

A tézisek összefoglalása:

1. A hétköznapi tárgyak reprezentációjának, használatának vizsgálata alkalmas a dolgok és emberek közötti viszony általánosabb tisztázására.
2. A dolgok és emberek kapcsolatának elemzése egyaránt érint ontológiai, episztemológiai és reprezentációs kérdéseket.
3. Az elemzés területe egyaránt vonatkozhat a dolgokkal kapcsolatos hétköznapi elméletek rekonstrukciójára, illetve egy általánosabb modellezésre.
4. A dolgok hétköznapi elmélete felveti a megfigyeléstől függő leírás kérdését, különösen kultúráközi szempontok bevonása esetén.
5. A hétköznapi tárgy részben térfoglaló dolog, részben adott és lehetséges

társadalmi cselekvések része.

6. A tárgy és szomszédai (például anyag, kép) összevetése valamennyi entitás típus tekintetében képes finomítani a leírást.

7. A hétköznapi tárgy elemzése többféle tárgytípus azonosítását eredményezi, melyek eltérő szerepet játszanak a társadalmi cselekvésben és a kulturális reprezentációban.

8. A természeti és létrehozott tárgyak szembeállítására túlságosan egysíkú. Ennél jóval sűrűbb felbontású megkülönböztetéseket (és nem szembeállításokat) lehet tenni például a használat, a térbeli szerep, a létrehozás története alapján.

9. A hétköznapi tárgy társadalmi szerepe bizonyos mértékig leírható a működés, struktúra és funkció hármassal, ám – úgy látszik – jóval hatékonyabban az affordancia segítségével.

10. A tárgyaknak többféle reprezentációja létezik, ezek kapcsolata tovább képes finomítani a hétköznapi tárgyról való felfogásunkat.

11. A hétköznapi tárgyak térbeli és cselekvésbeli szerepük révén értékeket vesznek fel.

12. A tárgyak ágenciája és megfigyelőfüggősége a leírás megkerülhetetlen szempontjaivá váltak.

13. Egy adott tárgy, artefaktum nemcsak egy személy része, testkiegészítője lehet, hanem *lehetséges* része, testkiegészítője is.

14. A tárgyvizsgálat arra utal, hogy az olyan, látszólag konkrét és materiális dolgoknak is, mint a tárgyak, számos absztrakt, fogalmi, szemiotikai oldala van, vagyis komplex, szemiotikai objektumokként működnek a világunkban.

15. A tárgyak konkrét, materiális vonásai ugyanakkor segítenek korlátozni a tárgyak szerepét, reprezentációját, értelmezését a hétköznapi használatban és kommunikációban.

16. A tárgyak konkrét volta, materialitása, egyedisége kitüntetett szerepet kölcsönöz nekik a kulturális praxison belül.

IV. Válogatott szakirodalom

Albertsen, Niels – Diken, Bülent 2004 Artworks' networks. Field, system or mediations? *Theory, Culture & Society* 21(3):35–58.

Ames, Kenneth L. 1986 Meaning in Artifacts: Hall Furnishings in Victorian America. In: *Common Places: Readings in American vernacular architecture*. Upton, Del – Vlach, John Michael, eds. London: The University of Georgia Press.

Appadurai, A., ed. 1986 *The social life of things: commodities in cultural perspective*. Cambridge: Cambridge University Press

Appadurai, A. 1997 *Modernity at large*. Minneapolis: University of Minnesota Press..

Ayers, Michael 2005 Ordinary objects, ordinary language, and identity. *The Monist* 88(4):534–570.

Baber, C. 2003 *Cognition and tool use: Forms of engagement in human and animal forms of use of tools*. Boca Raton: CRC Press.

Baiburin, Albert 1997 The functions of things. *Ethnologia Europaea* 27(1):3–14.

Baker, Lynne Rudder 1997 Why constitution is not identity. *Journal of Philosophy* 94:599-621.

Baker, Lynne Rudder 2004 The ontology of artefacts. *Philosophical Explorations* 7(2):99–111.

Barnett, David 2005 The problem of material origins. *Noûs* 39(3):529–540.

Baudrillard, Jean 1968 *Le systeme des objects*. Paris.

Bausinger, Hermann 1984 Konzepte der Gegenwartsvolkskunde. *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* 87(2):89–106.

Bausinger, Hermann 2005 A tárgy és jelentése. *In Jelentésteli tárgyak. Fejős Zoltán – Frazon Zsófia, szerk. 9–17. Budapest: Néprajzi Múzeum. /MaDok-füzetek, 3./*

Beck, Stefan 1997 Umgang mit Technik. Kulturelle Praxen und kulturwissenschaftliche Forschungskonzepte. Berlin: Akademie Verlag.

Benbaji, Hagit 2008 Material objects, constitution, and mysterianism. *The Southern Journal of Philosophy* 46:1-26.

Bicici, Ergun – St. Amant, Robert 2002 Reasoning about the functionality of tools and physical artefacts. Raleigh: North carolina State University.

Blau, Ulrich 1986 Wahrheit von innen und außen. *Erkenntnis* 25:1-30.

Böhme, Gernot 2004 Der Raum leiblicher Anwesenheit und der Raum als Medium von Darstellung. In: *Performativität und Medialität*. Sybille Krämer, Hg. 129–140. München: Wilhelm Fink.

Böhme, Gernot 2006 *Architektur und Atmosphäre*. München: Wilhelm Fink Verlag.

Bolton, Lissant 2001 Classifying the material. Food, textiles and status in North Vanuatu. *Journal of Material Culture* 6(3):251-268.

Bonnot, Thierry 2002 *La vie des objets d'utensils banal à objets de collection*. Paris: Éditions de la Maison des sciences de l'homme.

Brown, David C. – Blessing, Lucienne 2005 The relationship between function and affordance. Long Beach.

Burke, M. B. 1992 Copper, statues and pieces of copper: A challenge to the standard account. *Analysis* 52:12-17.

Burke, M. B. 1994 Preserving the principle of one object to a place: A novel account of the relations among objects, sorts, sortals, and persistence conditions. *Philosophy and Phenomenological Research* 54:591-624.

Casati, Roberto 2005 Commonsense, philosophical and theoretical notions of an object: some methodological problems. *The Monist* 88(4):571–599.

Casati, Roberto – Varzi, A. C. 1994 *Holes and other superficialities*. Cambridge: MIT Press.

Casati, Roberto – Varzi, A. C. 1999 *Parts and places*. Cambridge: MIT Press.

Chemero, Anthony 2003 An outline of a theory of affordances. *Ecological Psychology* 15(2):181–195.

Cooper, Simon 2008 Regulating hybrid monsters? The limits of Latour and Actor Network Theory. *Arena* 29-30:307-330.

Crane, Tim 2001 Intentional objects. *Ratio* 14(4):336–349.

Deák, Gedeon O. 2003 Representing object functions: The cognitive basis of tool-use by children. San Diego: UCLA.

Dipert, Randall R. 1993 *Artifacts, art works, and agency*. Philadelphia: Temple University Press.

Dipert, Randall R. 1995 Some issues in the theory of artifacts: defining 'artifact' and related notions. *The Monist* 78(2):119–135.

Dobler, Gregor 2004 *Bedürfnisse und der Umgang mit Dingen. Eine historische Ethnographie der Ile d'Ouessant, Bretagne, 1800–2000*. Berlin: Reimer.

Dobres, Macia-Anne 2001 Meaning in the making: agency and the social embodiment. In: *Anthropological perspectives on technology*. Michael Brian Schiffer, ed. 47–76. Albuquerque: University of New Mexico Press.

Elder, Crawford L. 2005 Undercutting the idea of carving reality. *The Southern Journal of Philosophy* 43:41–59.

Ellis, R. – Tucker, M. 2000 Micro-affordance: The potentiation of components of action by seen objects. *British Journal of Psychology* 91:451-471.

Engeström, Yrjö – Blackler, F. 2005 On the life of the object. *Organization* 12:307-330.

Fine, Kit 2003 The non-identity of a material thing and its matter. *Mind* 112:195-234.

Foot, Kirsten A. 2002 Pursuing an Evolving Object: A Case Study in Object Formation and Identification. *Mind, Culture, and Activity*, 9(2):132–149.

Gell, A. 1998 *Art and Agency*. Oxford: Clarendon Press.

Gottdiener, M. 1995 Postmodern semiotics: Material culture and the forms of postmodern life. Oxford: Blackwell.

Guarino, Nicola – Welty, Christopher 2000 Identity, unity, and individuality: towards a formal toolkit for ontological analysis. In: Proceedings of ECAI-2000: The European conference on artificial intelligence. Amsterdam: IOS Press.

Hahn, Hans Peter 2003 Zum Umgang mit Dingen des Alltags und ihre Bedeutungen. Eine ethnologische Perspektive. Tübingen.

Hahn, Hans Peter 2005 Dinge des Alltags – Umgang und Bedeutungen. Eine ethnologische Perspektive. In: Alltagsdinge. Erkundungen der materiellen Kultur. Tübingen: Tübinger Vereinigung für Volkskunde. Gudrun M. König, Hg. 63–79. Tübingen: Tübinger Vereinigung für Volkskunde. /Studien & Materialien des Ludwig-Uhland-Instituts der Universität Tübingen, Band 27./

Harré, Tom 2002 Material objects in social worlds. *Theory, Culture and Society* 19(5–6):23–34.

Hartmann, Hans Albrecht – Haubl, Rolf 2000 Von Dingen und Menschen – Eine Einführung. in: Von Dingen und Menschen. Funktion und Bedeutung materieller Kultur. Hartmann, Hans Albrecht – Haubl, Rolf, Hrsg. 7–12. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.

Hauser, Andrea 2003 Authentische Objekte, (neue) Medien und virtuelle Realitäten. Probleme und Perspektive der Sachkulturforschung. In: Jan Carstensen, Hg. Die Dinge umgehen? Sammeln und Forschen in kulturhistorischen Museen. 121-127. Münster: Waxmann.

Hauser, Kitty 2004 A garment in the dock; or how the FBI illuminated the prehistory of a pair of denim jeans. *Journal of Material Culture* 9(3):293–313.

Hawley, Katherine 2001 How things persist. Oxford: Clarendon Press.

Heidrich, Hermann 2007 Dinge verstehen. Materielle Kultur aus Sicht der Europäischen Ethnologie. *Zeitschrift für Volkskunde* 103(2):223–236.

Hennig, Nina 2003 Dinge umgehen – mit Dingen umgehen. In: Jan Carstensen, Hg. Die Dinge umgehen? Sammeln und Forschen in

kulturhistorischen Museen. 29-35. Münster: Waxmann.

Hilpinen, Risto 1992 Artifacts and works of art. *Theoria* 58:58–82.

Hilpinen, Risto 1999 Artifacts. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*.

Hofer Tamás 1983 A „tárgyak elméleté”-hez. Felszerelések és tárgyegyüttesek néprajzi elemzése. *Népi Kultúra – Népi Társadalom* 13:39–64.

Hoskins, Janet 1998 Biographical objects. How things tell the stories of people's lives. New York: Routledge.

Houkes, Wybo – Vermaas, Pieter 2004 Actions versus functions: a plea for an alternative metaphysics of artifacts. *The Monist* 87(1):52–71.

Ishihara, Kohji 2004 Artifacts and intentionality. Toward a phenomenology of technique and technology. Sapporo: Hokkaido University.

Jones, Susan S. – Smith, Linda B. – Landau, Barbara 1991 Object properties and knowledge in early lexical learning. *Child Development* 62:499–516.

Kelemen, Deborah – Carey, Susan 2007 The essence of artifacts: Developing the design stance. In *Creations of the mind: Artifacts and their representation*. S. Laurence – E. Margolis, eds. 415-449. Oxford: Oxford University Press.

Kockelman, Paul 2005 The semiotic stances. *Semiotica* 157(1–4):233–304.

Kockelman, Paul 2006 Residence in the world: Affordances, instruments, actions, roles, and identities. *Semiotica* 162(1-4):19–71

Koslicki, Kathrin 2006 *The structure of objects*. Medford, MA: Tufts University.

Köstlin, Konrad – Bausinger, Hermann, Hg. 1983 *Umgang mit Sachen. Zur Kulturgeschichte des Dinggebrauchs. / Regensburger Schriften zur Volkskunde, Bd. 1/, Regensburg.*

Krämer, Sybille 1998 *Das Medium als Spur und als Apparat*. In: *Medien, Computer, Realität. Wirklichkeitsvorstellungen und Neue Medien*. S. Krämer, Hg. 73–94. Frankfurt/M: Suhrkamp.

Landau, Barbara 2002 Perceptual units and their mapping with language. The John Hopkins University.

Landau, B. – Smith, L. – Jones, S. 1998 Object shape, object function, and object name. *Journal of Memory and Language* 38(1):1–27.

Lin, Ye 2006 The perception of objects with multiple affordances. Oxford: Miami University.

Longy, Françoise 2007 Artifacts and Organisms: A Case for a New Etiological Theory of Functions.

Lowe, E. J. 1998 Form without matter. *Ratio* 11(3):214–234.

Lowe, E. J. 2005 How are ordinary objects possible? *The Monist* 88(4):510–533.

Lucy, John A. 1997 Linguistic Relativity. *Annual Review of Anthropology* 26:291–312.

Malt, B. C. – Johnston, E. C. 1992 Do artifact concepts have cores? *Journal of Memory and Language* 31(2):195–217.

Markosian, Ned 2000 What are physical objects? *Philosophical and Phenomenological Research* 61:375–395.

Markosian, Ned 2004 Simples, stuff, and simple people. *The Monist* 87(3):405–418.

Meran, Cornelia, Hg. 2005 an/sammlung, an/denken. Ein Haus und seine Dinge im Dialog mit zeitgenössischer Kunst. Salzburg: IM Otto Müller Verlag.

Miller, Daniel 1987 *Material culture and mass consumption*. London: Basil Blackwell.

Miller, Daniel 1995 Artefacts and the meaning of things. *In Companion encyclopedia of anthropology*. Tim Ingold, ed. 396–419. London – New York: Routledge. 2005 *Materiality (politics, history, and culture)*. Durham: Duke University Press.

Moer, Ard van 2006 The intentionality of formal systems. *Foundations of*

Science 11:81–119.

Münch, Dieter 1996 Zur Ontologie komplexer technischer Systeme. In: Christoph Hubig, Hans Poser, Hrsg., *Cognitio humana - Dynamik des Wissens und der Werte*. XVII. Deutscher Kongress für Philosophie. Leipzig: Workshop-Beiträge, Band 1, 397–404.

Norman, Donald A. 1988 *The psychology of everyday things*. Doubleday: Basic Books.

Norman, Donald A. 1991 *Cognitive artifacts*. In: *Designing interaction: Psychology at the human-computer interface*. J. M. Carroll, ed., 17–38. New York: Cambridge University Press.

Page, Sam 2006 Mind-independence disambiguated: separating the meat from the straw in the realism / anti-realism debate. *Ratio* 29(3):321–335.

Pearce, Susan M. 1986a *Thinking about things: approaches to the study of artefacts*. *Museums Journal* 85(2):198–201.

Pearce, Susan M. 1986b *Objects as signs and symbols*. *Museums Journal* 86(3):131–135.

Poli, Roberto 1996 *Res, ens and aliquid*. In: *Formal ontology*. Roberto Poli – Peter Simons, eds. 1–26. Dordrecht–Boston–London: Kluwer Academic Publishers.

Quine, W. V. o. 1960 *Word and object*. Cambridge, MA: MIT Press.

Quine, W. V. o. 1981 *Theories and things*. Cambridge: Harvard University Press.

Raud, Rein 2002 *Objects and events: linguistic and philosophical notions of 'thingness'*. *Asian Philosophy* 12(2):97–108.

Reckwitz, Andreas 2002 *The status of the 'material' in theories of culture. From 'social structure' to 'artefacts'*. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 32(2):195–217.

Ropolyi László 2007 *Az Internet természete. Internetfilozófiai értekezés*. Budapest: Typotex.

Şahin, Erol – Cakmak, Maya – Dogar, Mehmet R. – Ugur, Emre – Ücoluk,

Göktürk 2006 To afford or not to afford: A new formalization of affordances towards affordance-based robot control. Ankara: Middle East Technical University.

Schiffer, Michael Brian 1999 The material life of human beings: artifacts, behavior, and communication. New York: Routledge.

Schwanen, Tim 2007 Matter(s) of interest: artefacts, spacing and timing. Shwedish Society for Anthropology and Geography 89(1):9–22.

Sidelle, Alan 2002 Is there a true metaphysics of material objects? Philosophical Issues 12:118–145.

Simons, Peter M. 1987 Parts. A Study in Ontology. Oxford: Clarendon Press.

Simons, Peter M. – Dement, Charles W. 1996 Aspects of the mereology of artifacts. in: Roberto Poli – Peter Simons, ed., Formal ontology. Dordrecht: Kluwer. 255–276.

Skow, Bradford 2005 Are shapes intrinsic? Amherst: University of Massachusetts.

Smith, Barry – Casati, Roberto 1994 Naive Physics: An Essay in Ontology. Philosophical Psychology 7(2):227–248.

Soentgen, Jens 1996 Das Unscheinbare. Phänomenologische Beschreibungen von Stoffen, Dingen und fraktalen Gebilden. Berlin: Akademie Verlag.

Spelke, Elisabeth – Van de Walle, G. 1993 Perceiving and reasoning about objects: Insights from infants. In Spatial representation: Problems in philosophy and psychology. N. Eilan – R. McCarthy – B. Brewer, eds. Oxford: Oxford University Press.

Susi, Tarja – Ziemke, Tol 2005 On the subject of objects: Four views on object perception and tool use. TripleC 3(2):6–19.

Thomson, J. J. 1998 The statue and the clay. Nous 32:149–173.

Warnier, J-P. 1999 Construire la culture matérielle. L'homme qui pensait avec ses doigts. Paris: Press Universitaires de France.

Warnier, J-P. 2001 A praxeological approach to subjectivation in a material world. *Journal of Material Culture* 6(1):5–24.

West, Matthew 2003 *Replaceable parts: A four dimensional analysis*. Leeds: University of Leeds.

Winko, Ulrich 2005 *Intentionalität und Indexikalität. Studien zu den philosophischen Grundlagen der extensionalen und intensionalen Semantik*. München: Ludwig-Maximilians-Universität.

Zrinyifalvi Gábor 2007 *Mi a szobor és a plasztika? A plasztikus kép formái*. Budapest: Enigma.

V. Az értekezés témakörében készült eddigi publikációk jegyzéke

1993 A kultúra modellezése. In: *Fiatál néprajzkutatók országos konferenciája*, Makó, 1991. augusztus 26–29., Tóth Ferenc, Fejér Gábor szerk., Makó: Makói József Attila Múzeum. /A Makói Múzeum Füzetei, 75./ 56–70.

1994 A megismerés néprajza: a kognitív antropológia. *Néprajzi Értesítő* 76:47–62.

2000 Living in a flat. A house in Europe and Budapest. In: *On Urban and Rural Areas*. Art Leete, ed. Tartu: Estonian National Museum. / *Pro Ethnologia* 9./ 9–19.

2002 Egy európai ház. In: *A nemzet antropológiája*. (Hofer Tamás köszöntése.) Szerk. A. Gergely András. Budapest: Új Mandátum. 126–136.

2003 Mikro-ethnographische Dokumentation kultureller Gegenstände. In: Matthias Beitzl, Hrsg. *Die Museumsammlung – Sammlungsintention, Auswahlkriterien, Kontextualisierung. Inhalte und Strategien der vergangenen 10 Jahre sowie Zielsetzungen für die nächste Dekade*. Beiträge der II. Internationalen Konferenz der Ethnographischen Museen in Zentral- und Südosteuropa in Wien vom 18.–21. September 2002. Wien – Kittsee: Österreichisches Museum für Volkskunde – Ethnographisches Museum Schloss Kittsee. 137–151.

2005 Kognitív térképek és városrepresentáció. In: Terek és szövegek. Újabb perspektívák a városkutatásban. N. Kovács Tímea – Böhm Gábor – Mester Tibor, szerk. Budapest: Kijárat Kiadó. 29–46.

2005 Az üveg, meg a sör. A dolgok hétköznapi fenomenológiájához. In: Jelentésteli tárgyak. Fejős Zoltán – Frazon Zsófia, szerk. Budapest: Néprajzi Múzeum. /MaDok-füzetek, 3./ 18–27.

2006 Tárgyelmélet, tárgytipológia, tárgyleírás. Néprajzi Értesítő 87:41–55.

2008 Technológiai tárgyak normativitása. In: Értékek és normák interdiszciplináris megközelítésben. S. Nagy Katalin–Orbán Annamária, szerk. 108–114. Budapest: Gondolat.

2008 Theories of things: everyday objects, material identity and social practice. In: Touching things. Ethnological aspects of modern material culture. Pirjo Korkiakangas – Tiina-Riitta Lappi – Heli Niskanen, eds. 209–216. Helsinki: Finnish Literature Society. /Studia Fennica Ethnologica, 11./